

К., Енгелс, Ф., „Историја уметности и књижевности у оценама Маркса и Енгелса“, у: *О уметности и књижевности* - Избор из списка, Култура, Београд, 1960., део IV. Према износи бројне важне тезе о уметности, Маркс је за контекст ове теме значајан посредно - и то због *утицаја* који има на каснији развој једне од најпознатијих естетичких школа 20. века: марксистичку естетику. Сам Маркс, чија *Немачка идеологија* представља пример критичког поступка на трагу Кантове *Критике моћи суђења*, представља тек први корак у низу који ће касније изродити и дела која су нам временски и духовно ближа: списе Валтера Бењамина, Лукача, Алтисера и Адорна. Чак и тематика тадашњих естетичких мислилаца има мало тога заједничког са оним што се под тим појмом подразумевало у XIX веку. Из дела тих мислилаца се готово у потпуности искључује валоризација естетских категорија на рачун интелектуалне строгости или политичког ангажмана, или било какав захтев за аутономијом естетског искуства као само-затвореног и само-рефлексивног тоталитета. Због тога се неретко чује оцена да су марксисти заправо *напустили Хегелово становиште и окренули се Канту* (Нпр. Франц Меринг и Г. В. Плеханов.

Након Хегеловог утемељења одређених филозофских дисциплина, нпр. филозофије повести, приметно је да чак ни *хегелијанци* не тумаче појмове на начин који је Хегел успео да омогући. Због тога многе од тих филозофских дисциплина имају веома кратак век, који почиње и завршава се Хегеловим учењем. Више у: Перовић, М. А., *Филозофски бревијар*, Библиотека АРХЕ, Филозофски факултет, Нови Сад., 2014., стр. 52.), док су неки хегеловци покушали да га исправе: *естетиком ружног*, *Lebens-филозофијом* или *психолошком естетиком*. У оквиру исте оцене истиче се и да *естетику у научној форми* преузима Иполит Тен, *идеји лепог* животнији садржај даје Николај Чернишевски, док *друштвено-историјску* основу уметничког стварања даје управо Маркс!

Ђерђ Лукач и Ернст Блох пружају значајан увид у Хегелову естетичку концепцију, што појединачним делима (Лукач у својим раним (пре-марксистичким) радовима тражи хегелијанску феноменологију, која би учинила плодним његово сопствено заснивање естетике. - Weisser-Lohmann, E., „Gestalten nicht des Bewußtseins, sondern einer Welt“ – Überlegungen zum Geist-Kapitel der *Phänomenologie des Geistes*, стр. 189.: Експресионизам настаје као одговор на импресионизам, који преноси спољашњи изглед природе и света на сликарско платно, или други материјал. Експресионисти се окрећу изражавању унутрашњег духовног стања, најчешће